

РОЗДУМИ БІЛЯ ПАМ'ЯТНИКА

ВИХРУЩ А.В. (м. Тернопіль)

Copyright © 2014

УДК 168.522

Завершується зима 2014 року. Завершилося недалуге правління злочинного режиму, завершується ера вічно розчарованих, які скилять, нічого не роблять і ніяк не можуть “зачаруватися” Україною.

У психології ХХІ століття дедалі більшої вагомості набирає проблема “психології сили”. Мається на увазі готовність людини здійснювати своє призначення, діяти всупереч обставинам, діяти наодинці проти існуючої системи влади, системи заохочення і покарання.

Прикладом саме такої особистості і є Тарас Григорович Шевченко. І не випадково, саме його поезія найчастіше звучить на Майданах України.

Відгомоніли і відгомонять святкові, урочисті заходи, захотілося ще раз повернутися до життєвого шляху і творчості генія національного духу.

Перечитую копію запису “у метричній книзі села Моринець Звенигородського повіту Київської губернії”. Текст доволі цікавий: “25, місяць февраль. У жителя села Моринець Григорія Шевченка и жены его Екатерины (в оригіналі написано “Агафії”, потім закреслено і виправлено “Екатерины”) родился сын Тарас. Молитвовал и крестил иерей Алексий Базаринский”. Замість милого слова “хресний батько” в окремій графі “Кто восприемники” написано “Григорій Іванович Дяденко, житель моринський” (Т.Г. Шевченко: документи та матеріали до біографії. – К., 1975 р.). Ось така доля. З першого дня пишуть і хрестять чужою мовою. А вже в 1823 році у метричній книзі села Кирилівка з’явиться ще один запис: “20, місяця августа села Кирилівки жителя Григорія Грушевського (вуличне, прізвище Шевченка) жена Катерина умре”. Помре мама в 32 роки “С натуральной болезни”. Щоправда вже 7 жовтня цього ж року вдова Ксеня Терещенко “от роду лет 35-ть”, зайде до хати як господиня.

Рідну мову не замінить чужа, так і маму не замінить мачуха. Додаймо напівголодне наймитування, кріпацтво, нерозуміння... Ось би і розчаруватися і прокласти долю. А він малює і пише вірші, терпить і вірить. І ось перший проблиск, зустріч із майстром В Ширяєвим.

До речі варто звернути увагу, що група професіоналів (за участю і Т. Шевченка) під керівництвом В. Ширяєва бере участь у художньому оформленні Великого Петербурзького театру. В 1836 році за ці роботи В. Ширяєв отримає 20615 рублів. Сума на ті часи значна.

22 квітня 1838 приходиться бажана воля. 24 роки, Академія мистецтв. Талановитий молодий художник, поет, блискуча перспектива. Живи, радій і багатій. Комітет Товариства заохочування художників надає молодому талантові щомісячну допомогу – 30 рублів, у 1839 - 120 рублів, срібна медаль за малюнок з натури, срібна медаль за картину “Нищий мальчик, дающий хлеб собаке”, ілюстрація книг, підтримка друзів... Радій і багатій. Не можна – не дозволяють гени, кров українська, пам’ять родова на перешкоді, до самознищення і самозречення совість, талант від Бога, те що нині мудрі психологи називають архетипом.

У 1840 році Україна та українці одержують божественний подарунок “Кобзар”. Відкриваємо вічну книгу. Перший вірш “Причинна”, тобто жінка, яка збожеволіла від чар, датований 1837 роком. Нейтральний, побутовий сюжет. Але вчитайтесь в перші рядки молодого поета

*“Реве та стогне
Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива...”*

Проспали цензори, ох проспали. Не відчули голосу народу, який рукою молодого генія попереджав про гнів і кару. І начебто і немає нічого особливого в тексті: *ще треті тівні не співали, ніхто не гомонів, сичі перекликались і ясен раз-у-раз скрипів*. Що тут особливого? А текст цей буде піднімати на ноги українців світу, зачіпаючи такі струни національної самосвідомості, які можна порвати тільки знищивши останнього українця.

Крім Дніпра, у вірші бачимо образ убитого козака. Можна було б порівняти “Причинну” з Україною, не важко знайти і “Ворожку”, яка затьмарила розум, але над цим подумайте самі. До речі, образ убитого козака залишив сиротою дівчину (а може Україну?) буде домінувати і в наступних віршах.

Звернемо увагу, ще на одну цікаву деталь. У поемі Катерина (22 квітня 1838), яка присвячена В. Жуковському в день звільнення з кріпацтва, з’явиться начебто побутовий мотив (можливо

і Катерина не просто жінка, а образ України):

*“Кохайтесь, Чорноброві,
Та не з москалями,
Бо москалі – чужі люде,
Роблять лихо з вами.”*

Але вже у вірші “Тарасова ніч” прозвучить ще один, хоча також песимістичний, мотив, бо кобзар плаче:

*“Грає кобзар, виспівує,
Вимовля словами,
Як москалі, орда, ляхи
Бились з козаками.”*

Окремою вершиною у творчості Тараса Шевченка височить поема “Гаймакаки” (1839–1941). Як міг цензор пропустити, а газета “Северная пчела” надрукувати рекламу, що в книжковому магазині продається поема Шевченка на “малоросійском языкє”, цена 75 копеек серебром, с пересилкою во все города Росии”, уявити неможливо. Мабуть, допоміг Всевишній.

Крім традиційної печалі, в поемі звучить принципово новий мотив. Поет вперше починає сміятися над поневолювачами. А ви пам’ятаєте, що “Сміху боїться той, хто вже нічого не боїться”. А рядки, яким 165 років наче виписані на день нинішній:

*“Коли хочеш грошей
Та ще й слави, того дива,
Співай про Матрьюшу,
Про Парашу, радість нашу,
Султан, паркет, шпори, –
От де слава! А то співа:
“Грає синє море”.”*

Для багатьох партій, які свинячать на території України, ці слова наче епіграф для холуйської роботи.

Вершиною іронії поета є поема “Сон”, у якій тридцятирічний геній сказав правду і про “просвищених” землячків, які просвістали національні інтереси, заговоривши “По здешнему”, і царя – медведика, і царицю – небогу “Мов опеньок засушений”, і про “наближение” осіб, про яких варто сказати окремо”.

*“Мов кабани годовані,
Пикаті, пузаті!...
Аж потіють, та товпляться,
Щоб то ближче стати
Коло самих: може, вдарять
Або дулю дати
Благоволять; хоч маленьку
Хоч півдулі.”
Не міняються традиції, ой не міняються.*

Переломний момент в оцінці історичного минулого України, причому оцінки, жорсткої найважливіших подій відбудеться 9 жовтня 1843 року. Ні до цієї дати, та й після неї ніхто так не писав:

*“Ой Богдане, Богданочку,
Якби була знала,
У колисці б задушила,
Під серцем приспала.
Степи мої запрошені
Жидові, німоті,
Сини мої на чужині,
На чужій роботі,
Дніпро, брат мій висихає,
Мене покадає,
І могили мої милі
Москаль розкриває.”*

Геній бачить минуле і передбачає майбутнє, Україна-мати далі говорить устами поета:

*“А тим часом перевертні
Нехай підростають*

*Та допоможуть москалеві
Господарювати
Та з матері полатану
Сорочку знімають.”*

І підросла підлота, і сорочку знімала, та й урешті-решт продовжує це робити, перефарбовуючись ринковою термінологією. Вочевидь не лише в економіці є проблеми. Духовні перевертні наближаються до найсвятішого – до інформаційного коду українства, до духовності, до генофонду національної культури. А небезпека, яка вже на порозі, виявиться у тому, що найменша деформація цих основ дасть мутантів гірших за метастази. Будуть говорити мовою нашою, зможуть зайти формально до храму, мертво-механічно мовитимуть про ідеали, наприклад майдану, але зрадять і пройдуть при першій зручній нагоді:

*“Присплять, лукаві, і в огні
Її, окрадену, збудять”.*

Вершиною творчості Т.Г. Шевченка стане заклик до боротьби за Україну. Складність полягає у тому, що нині кожний українець має сам визначити своє місце у боротьбі і, помолившись не скверними устами, спокійно, твердо, планомірно, без розчарувань (це елемент психологічної війни) утверджувати національні інтереси. Дрібниць у цій святій справі немає.

14 березня 1861 року колезький радний Михайло Лазаревський згідно з описом, за дорученням спадкоємця, “принял в свое распоряжение” особисті речі геніального українця: годинник, три нитки коралів, дві обручки, хрестик, картини, срібну чайну, ложку, лампу, диван, шапку, кобеняк, два капелюхи, туфлі...Зверніть увагу, на приписку “Все вещи подержаные”. Оцінили майно в 159 рублів. Не побачили, не зрозуміли вартості безцінних духовних скарбів, які дарують Україні безсмертя.

А ми з вами розуміємо?

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ВОЗЬНИЙ В.І. (м. Тернопіль)

Copyright © 2014

УДК 321.01:340.114

Державно-правові та політичні погляди Тараса Григоровича Шевченка досліджувались у працях цілої когорти українських учених, зокрема Я. Браїніна [1], О.Ф. Скакун [2], О.Л.Копиленка [3], В.Г. Сокурєнка [4], О.І. Салтовського [5], Ю.О. Нестеренко. Особливо слід відзначити визначного дослідника творчості Тараса Шевченка історика української літератури академіка С.О. Єфремова. Упродовж тридцяти років наукової праці над вивченням творчості визнаного наукового генія він написав понад 100 статей, рецензій, наукових розвідок, присвячених творчому і життєвому шляху Т.Г. Шевченка. Виняткове місце займають праці С.О. Єфремова, видані окремими книжками та його розділи про Тараса Шевченка в “Історії українського письменства” [6].

За радянських часів Тараса Шевченка характеризували як революціонера-демократа. Зазначимо, що на сьогодні також багато тверджень про нього потребують спростування. Так, скажімо, російський дослідник К.В. Харабет у праці “Политико-правовые воззрения Т.Г. Шевченко” відзначає, що саме під впливом Кирило-Мефодіївського товариства остаточно сформувались суспільно-правові погляди Т.Г. Шевченка [7, с. 70]. Це не зовсім відповідає дійсності. Проте “заслуга членів Кирило-Мефодіївського товариства полягає в тому, що вони, врахувавши уроки світового досвіду і спроєктувавши передові західноукраїнські ідеї на український ґрунт, сформували основні постулати українського національного відродження, визначили форми та методи досягнення поставленої мети” [9, с. 233].

Державницькі погляди Тараса Шевченка формувались на основі природного права, спрямованого на захист пригнобленого народу. “Інтерес до природно-правових ідей у Т.Г. Шевченка зумовлений тими ж причинами, які викликали до життя вчення Дж. Локка, Г. Гроція, Т. Гобса та інших теоретиків природного права, а саме нагальною потребою зміни соціального буття” [9, с. 320–321]. Водночас зазначимо, що у творах національного пророка немає